

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA OT SO'Z TURKUMINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Yo'ldosheva Naimaxon

Qo'qon Universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi

I kurs talabasi

Tel: +998 88 820 24 40

Annotasiya: Boshlang'ich sinf o'quvchilariga so'z turkumlarini o'rgatish, og'zaki va yozma nutqda ulardan to'g'ri foydalanishni o'rgatish o'quvchilarning ham nutq qobiliyatining ham to'g'ri fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun xizmat qiladi. Shunda o'quvchilar o'z nutqida so'zlarni ongli qo'llay oladigan shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu maqolada so'z turkumlarini boshlang'ich sinf o'qituvchilariga o'rgatish metodikasi haqida fikr yuritdik.

Kalit so'zlar: so'z turkumlarini o'rgatishning mohiyati, boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini o'rganish bosqichlari, ot so'z turkumini o'rgatish.

Аннотация: Обучение учащихся начальных классов словарному запасу, обучение их правильному его использованию в устной и письменной речи является услугой по развитию у учащихся умения правильно говорить и думать. Тогда учащиеся предстают как личности, способные осознанно использовать слова в своей речи. В этой статье мы рассмотрели методику преподавания лексики учителям начальных классов.

Ключевые слова: сущность обучения лексике, этапы изучения лексики в начальных классах, обучение существительным.

Abstract: Teaching primary school students vocabulary, teaching them to use them correctly in oral and written speech is a service to develop students' ability to speak and think correctly. does. Then students appear as individuals who can consciously use words in their speech. In this article, we discussed the methodology of teaching vocabulary to primary school teachers.

Keywords: the essence of teaching vocabulary, stages of learning vocabulary in primary grades, teaching nouns.

KIRISH

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga so'z turkumini o'rgatish boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan asosiy mehnat va e'tibor talab qiladigan jarayondir. Ona tili darslari ijtimoiy-foydali bo'lishi uchun o'quvchilarda o'z fikrini grammatik to'g'ri, uslubiy aniq, izchil ifodalash va boshqalar fikrini bera olish ko'nikmasini shakllantirishga qaratilishi lozimdir. Ona tili darslarida nutq o'stirish ko'rsatmasi

grammatik materialni o‘rgatishda o‘quvchilarning tilimizdagi har bir so‘z turkumi yoki so‘z qismining rolini bilib olishlariga erishtiradigan metodik usullarni qo‘llashni talab etadi, ya’ni grammatik nazariya grammatik to‘g‘ri va aniq nutq malakalarini shakllantirishga, anglab, tushunib yozish malakalarini o‘stirishga amalda tatbiq etish uchun o‘rgatiladi. Darsda bolalar nutqini o‘stirish darsning mazm unida va qo‘llanilgan vazifalar turlarida o‘z aksini topadi. Ona tili darsi o‘quvchilar taffakurini o‘stirish ustida ishlash maqsadiga yo‘naltirilganligiga qarab baholanadi. Bunda muayyan grammatik va imloviy materialni o‘rganish jarayonida shu materialni yaxshiroq o‘zlashtirishni ta’minlaydigan, aqliy faoliyatni talab qiladigan mashqlarni o‘tkazish tushuniladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari so‘z turkumlari (ot, sifat, son, olmosh, fe‘l) bilan umumiy tanishtirilgandan so‘ng har bir leksik-grammatik guruh alohida o‘rganiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ot so‘z turkumini o‘rganish jarayoni quyidagi ikki davrni o‘z ichiga qamrab oladi:

1. Tayyorlov davri
2. Savod o‘rgatish davri.¹

Bu bosqichda o‘quvchilar o‘rganadigan bilim va ko‘nikmalar quyidagilarni tashkil qiladi:

1. Shaxs-narsalarni va ularning nomi bo‘lgan so‘zlarni farqlashga o‘rganadilar;
2. Leksik ma‘nosiga ko‘proq e‘tibor qaratiladi;
3. Ushbu ma‘nolarni hisobga olgan holda so‘zlarni guruhlashga ajratish

bo‘yicha ko‘nikmalar hosil bo‘ladi. Yuqorida ta’kidlab o‘tilgan otlarning leksik ma‘nosi orqali guruhlash mashqlari samarali qilishning yaxshi yo‘li otlarni taqqoslash, umumlashtirish va bir-biridan farqlay olish ko‘nikmalarining hosil qilinishidir. Xorij tajribalari va innovatsiyalar asosida ta’limni tubdan isloh qilish borasida ishlab chiqilgan va amalda qo‘llanayotgan milliy dastur atoqli va turdosh otlari haqida tushunchalar hosil bo‘lishini ikkinchi va uchinchi sinfga yo‘naltiradi. Bundan oldingi bosqichlarda ot haqida boshlang‘ich bilim shakllantirgan o‘quvchilar bu davrda otlarning leksik ma‘nosi, atoqli va turdosh otlar haqida chuqur, kengaygan bilim oladilar. Ushbu jarayonda atoqli va turdosh atamaları ishlatilmaydi, ya’ni bu o‘quvchilarga biroz murakkab sharoit tug‘dirishi bois shaxs nomlari, joy nomlari yoki narsa nomlari deb yuritiladi. Ot tushunchasini shakllantirish uchun shu so‘z turkumiga kiradigan otlarni asosiy leksik guruhlariga ajratish, barcha otlarga xos bo‘lgan belgilarni, ularning nutqimizdagi o‘rnini ko‘rsatish muhim ahamiyatga ega.

¹ Ona tili o‘qitish metodikasi □ Karima Qosimova, Safo Matchonov, Xolida

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ot soʻz turkumini oʻrgatish mavzusi maqsadga yoʻnaltirilgan jarayon boʻlib, bu jarayonda ushbu soʻz turkumining umumlashtirilgan maʼnosi va grammatik belgilari quyidagi belgilar asosida oʻrgatiladi:

1. Aniq izchillikda;
2. Bir-biri bilan ilmiy asoslangan bogʻliqlikda.

Shu bilan birgalikda ot soʻz turkumi haqida orfoepik(ot soʻz turkumidagi soʻzlarni toʻgʻri talaffuz qila olish) va orfografik(yozma nutqda toʻgʻri qoʻllash koʻnikmalari) koʻnikma va malakalarni shakllantirish maqsadida bajariladigan mashqlar, beriladigan maʼlumotlar asta-sekin murakkablashtirila boriladi. Ushbu koʻnikma va malakalar oʻquvchilarning yosh xususiyatlari va oʻzlashtirish imkoniyatlarini hisobga olgan holda har bir sinf uchun material hajmi, ularni oʻrganish izchilligi taʼlim dasturi asosida belgilangan. Boshlangʻich sinflarda ot soʻz turkumini oʻrganishda oʻqituvchi va oʻquvchi oldiga qoʻyiladigan vazifalar quyidagilarni tashkil qiladi:

1. Ot soʻz turkumi haqidagi grammatik tushunchani shakllantirish;
2. Otning maʼnoviy guruhlarini bir-biridan ongli ravishda ajrata olish koʻnikmalarini hosil qilish (yaʼni, kim? soʻrogʻini olgan otlar shaxs, nima? soʻrogʻiga javob boʻladigan otlar narsa, qayer? soʻrogiga javob boʻladigan otlar esa oʻrin-joy otlari);
3. Atoqli otlar bilan bogʻliq orfografik qoidalar boʻyicha tushuncha shakllantiriladi(kishilarning familiyasi, ismi, otasining ismi, hayvonlarga atab qoʻyilgan nomlar va geografik nomlarni bosh harf bilan yozish);
- 4.Ot soʻz turkumida son tushunchasini shakllantirish(ot soʻz turkumidagi soʻzlarni birlik va koʻplik shaklda qoʻllanilishi);
5. Otlarda egalik kategoriyasi tushunchasi haqida bilim, koʻnikma va malakalarni hosil qilish;
6. Ot soʻz turkumidagi soʻzlarning kelishik kategoriyasi bilan turlanishi va kelishik qoʻshimchalarining yozilishi haqida malaka hosil qilish;
7. Boshlangʻich sinf oʻquvchilarining shu bugunga qadar shakllangan lugʻat boyliklarini yangi ot soʻz turkumidagi soʻzlar bilan boyitish, uardan ogʻzaki va yozma nutqda oʻrinli foydalanish malakasini oʻstirish;
8. Soʻzlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirishni bilish.

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarining lugʻat boyligini yangi soʻzlar bilan boyitish va ulardan nutqda aniq, toʻgʻri, oʻrinli foydalanish malakasini oʻstirishda ot soʻz turkumi haqida oʻquvchilarda tushuncha hosil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Ot soʻz turkumi haqida tushuncha berish tizimli va izchil jarayon hisoblanib, hozirgi jadallik bilan rivojlanayotgan taʼlim tizimida oʻqituvchidan yuksak mahorat va mehnatni talab etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, so‘z turkumlarini o‘rganishning boshlang‘ich bosqichidayoq ularni taqqoslashga qulay sharoit yaratadi va shakllantiriladigan grammatik tushunchaning asosiy tomonlarini aniqroq ajratishga imkon beradi. Masalan: □Ot" mavzusini o‘rganish tizimi maqsadga yo‘naltirilgan jarayon bo‘lib, bunda shu so‘z turkumining umumlashtirilgan ma‘nosi va grammatik belgilari aniq izchillikda, bir-biri bilan ilmiy asoslangan bog‘liqlikda o‘rganiladi, shuningdek, otdan nutqda to‘g‘ri foydalanish va to‘g‘ri yozish malakasini shakllantirish maqsadida bajariladigan mashqlar asta murakkablashtira boriladi.

FOYDALANILGAN ADABIOYTLAR

1. Ona tili o‘qitish metodikasi □ Karima Qosimova, Safo Matchonov, Xolida
2. G‘ulomova, Sharofat Yo‘ldosheva va boshqalar. Toshkent □NOSIR□ nashriyoti 2009
3. 2-sinf ona tili va o‘qish savodxonligi darsligi. Klaraxon Mavlonova, Shokir
4. Tursun, Iroda Azimova, Sa‘dullo Quronov. Toshkent-2021
5. Ahmedova N. Boshlang‘ich sinflarda nutq o‘stirish usullari. // Ta`lim
6. jarayonida nutq madaniyatini takomillashtirish masalalari. «O‘zbek tili» doimiy anjumani beshinchi yig‘ilishi tezislari to‘plami (1999- yil 29-30 aprel) - Toshkent.: «Sharq», 1999. - 76-77b.
7. Komenskiy Y. Buyuk didaktika. Toshkent □O‘QITUVCHI□ nashriyoti 1975.